

Bir insan dünyayı daha ne kadar değiştirebilir ki?*

Evren Asena

Nail Satlığan için

Nail Satlığan tepesinden tırnağına dek asıldı. Bu asaleti Marksizmle, yani işçi sınıfının devrimci teorisiyle buluşturmuş; böylece kişiliğinde eşine ender rastlanır bir terkibi somutlaştırmıştı. Her zerresine nezaket sinmiş mükemmel Türkęesi, hipnotik ses tonu, güçlü hafızası, kusursuz mantık örgüsü, bunların her biri zaten yeterince müessirdi; bunlara bir de son 40 yılda Türkiye sosyalist hareketinin belli başlı dönemeç noktalarında aktif olarak yer almış olmak eklenince; bir de işçi sınıfı saflarına intisap etmiş aydınlara mahsus o iddialı sadelik eklenince; bir de ahlakı sağa sola vaaz vererek değil, doğrudan kendi karakterinde cisimleştirerek yaşama konusundaki hususi mahareti eklenince; evet, Nail’le karşılaşıp da ondan etkilenmemek neredeyse imkansızdı. Kendisini tanıyan hemen herkesin ruhuna dokunmayı başardı. Bir keresinde, işkence seanslarına nezaret eden Mahir Kaynak’ın, bu barbarca muameleyi nasıl da “canım bu elektrik, işkence sayılmaz bile”

* Bu yazı ilk kez *BirGün* gazetesinin 5 Mayıs 2013 tarihli Pazar Eki’nde yayımlanmıştır.

diyerek küçümsediğini nakletmiş, ardından da eklemişti: “İşte o zaman anladım, etkisini bilmiyordu”. Eşduyum yeteneği, insanların kendi üzerlerinde denemedikleri bir şeyi başkalarına tatbik ediyor olmalarını şaşkınlıkla karşılmasına neden olacak ölçüde gelişkindi. Ağzından lüzumsuz bir laf, kaleminden gereksiz bir satır çıktığını gören olmadı. Herkes onu hem dostu, hem öğretmeni bildi. Herkese öğretecek bir şeyleri vardı, her iyi öğretmen gibi sezdirmeden yaptı bu işi. En önce de edep erkan öğretti. Herkesten öğrenmeye çalıştı, herkesin mesleki yahut entelektüel ilgi alanındaki incelikleri merak etti. Tanıyanlarının bugün onu “örnek alınası bir komünist” olarak tarif etmekte ittifak ediyor olmasında bir hikmet gizlidir. Herkes onu imrenilesi bir insan olarak görüyorsa, bunun nedenini Nail’in herkesin ulaşmayı dileyeyeceği bir standarda ulaşmış olmasında aramak gerekir. Kendisini tanıma şansı bulan herkese, kendi imgesinde Marksizme adanmış bir yaşamın övgüsünü armağan etti. Bir insan daha ne kadar değiştirebilir ki dünyayı?

Aktif siyasi yaşamına Türkiye İşçi Partisi’nde başlamış, oradan kısa bir dönem için Maoocu bir gruba intikal etmişse de, entelektüel doğumu Stalinizmden sıyrılması ve işçi sınıfı öncüsünün dünya çapında uğradığı son yenilginin Trotskiy’in analizleri olmaksızın kavranamayacağını kabulüyle başlamıştı. Buradan yola başlayan (ya da yeniden başlayan) Nail, olanca yetenek ve birikimiyle kendini Marksist hareketlerin ağır bir darbenin altında ezildiği, sosyalist hareket içindeki tartışmalara bayağılık, cehalet ve irrasyonelitenin damgasını vurduğu bir döneme, 1980’lerin Türkiye’sine fırlattı. Artık bütün varlığını, ta son nefesine dek Marx’ın, Lenin’in, Trotskiy’in, bir cümleyle Klasik Marksizmin müdafaasına adayarak yaşayacaktı. Bir de Ernest Mandel’in elbette. Kendisini hiçbir zaman Trotskist olarak görmeyecek, ancak öyle biliniyor olmaktan da hiçbir zaman gocunmayacaktı. Yaşamını ilmek ilmek işçi sınıfının, Kürt Halkının, başka ezilen halkların, ezilen cinslerin devrimci değerleriyle örmüş, ancak bunların her birine kendi özgün rengini çalmaktan da imtina etmemişti. Klasik Marksizm uğruna giriştiği müdafa cengini, pek çok yayın organına dağılmış makaleler, her biri birer çeviri şaheseri kitaplar, konuşmalar, ateşli, ancak olağanüstü düzeyli sözlü ve yazılı polemikler aracılığıyla birçok cepheye birden verecekti. En önemli iki cepheyi ise, sol içi liberal ve Kemalist eğilimlere karşı açacak, ömrünü Marksizmin orijinal gövdesinde içerilmiş bulunan, bu eğilimlerle mukayese edilmez kabul ettiği zenginlik ve rasyonaliteyi sergilemeye hasredecekti. Müdafaanın ne denli başarılı olduğu bugünden bakıldığında daha iyi tesbit edilebilir. Serinkanlı bir bilanço çıkarıldığında, Marksizmin temel kategorilerinin ve metodolojisinin, 1980 ve 1990’ların yozlaştırıcı ortamın-

dan sakınılmış olduğu teslim edilecektir. Gerek Nail'in, gerekse de sekter olmamanın ilkesiz olmak anlamına gelmediğini idrak etmiş başka pek çok aydının çabaları sayesinde Türkiye, Klasik Marksizmin liberalizm ve Kemalizme likidasyonundan, böylelikle de nihayetinde Marksist birikimden yoksun kalmış kimi ülkeler derekesine düşmekten korunmuştur. Nail, kendisine biçtiği görevi -bir ölçüde kendi hususi özgünlük ve katkılarının gözden yitmesi pahasına da olsa- başarmıştır. Sosyalist hareketin en az iki kuşağı onun titiz eğitiminden geçerek olgunlaşmıştır. Ahmet Tonak'ın sözleriyle, Nail'in "yazdıkları, çevirileri, konuşmaları ortada"dır. Mirasının daha derli toplu biçimde farkına varıldıkça, her biri ayrı bir mücevher olan yazıları tekrar okunup konuşmaları dinlendikçe, kendisini yeterince tanıma fırsatı bulamamış olanların da, kendisini tanıma fırsatı bulmuş olanlarla aynı noktaya gelmesi mukadder olacaktır.

Opus Magnum'u elbette Kapital çevirisi olmuştur. Anlamı şudur: Artık bu başyapıtın Türkçe'de de, başka dillerdeki çevirilerinden aşağı kalmayacak bir çevirisi mevcuttur. Çevirmeni, Türkçenin tüm inceliklerine hükmetmekle kalmayıp, iktisadi düşünce tarihinin de en kuytu köşelerine vakıf bir kalemdir. Elini dokundurduğu her şey gibi, bu çevirinin de Nail'e has bir yetkinlikten payını aldığı konusunda ittifak tamdır. Bu sayede terimlerde ortaklaşmaya artık bir adım daha yakınız. Gelecek kuşakların işi daha kolay olacak. Türkçeyle ne denli övünsek yeridir. Tekrar soralım, bir insan daha ne kadar değiştirebilir ki dünyayı?

Nükte anlayışı muhteşemdi. Bir keresinde meşhur bir arabesk sanatçısından laf açılacağı tutmuştu. Bu sanatçı tam da o sıralar Milliyet gazetesi bünyesinde yayınlanan haftalık bir gazetede köşe yazıları yazmaya başlamıştı. Nail, arabesk sanatçısının ismi anılınca, "şu köşe yazarı mı" demiş, ancak bu denli ince bir mizah, dünyayı Nail kadar dikkatli takip etmeyenlerce anlaşılamamış, "adama bak, meşhur arabesk sanatçısını köşe yazarı sanıyor, bu da tam fildişi kulede yaşıyor" yorumlarına neden olmuştu. Nail'in fildişi kulesinde yaşaması elbette olanaksızdı, olsa olsa içinden geçtiği dönemin bütün eğilimlerini izlediği bir tarassut kulesinde yaşamış olduğunu söylemek yerinde olur. Türkiye'de olmaktan mutlu olduğumu sanıyorum, bir keresinde son 40 yılın çalkantılarını Türkiye'den izlemiş olmakla kendini şanslı hissettiğini söylemişti. Öte yandan hiçbir zaman sadece Türkiye'de yaşamadı. İnternet'in ilk aktif kullanıcılarından biriydi, bu devasa üretici gücün daha ilk günden sırtına binmiş, heybesinde kimsenin çetelesini tutamadığı yabancı diller eşliğinde Çin'den Maçın'e seyahate çıkmıştı. Dünya üzerinde varlığından habersiz olduğu siyasi grup ya da Marksist fikir kalmamış gibiydi.

Devrimci Marksizm

1990'lı yıllar boyunca sempaticanı olduğu devrimci Marksist çevrenin farklı öbeklere parçalanması Nail'i çok sarstı. Farklı kollara ayrılmış dostlarıyla irtibatını korusa da, "işte böyle yapılmalı" diye işaret edebileceği bir odaktan artık mahrum kalmış olmanın yarattığı karamsarlık son yıllarına bir ölçüde damga vurdu.

Nail, bütün sınavlardan geçerek, Marksist bir entelektüelin ulaşabileceği, zaman ve coğrafyanın müsaade ettiği en yüksek noktaya ulaştı. Cesedini kadavra olarak kullanılmak üzere bağışlaması kimseyi şaşırtdı. Kimse başka bir şey beklemiyordu. Ve evet, erdem ve nitelik timsali bu ruha, sürekli ölüm tehdidi altında, 20 yıl boyunca kendisini nefes aldırmayan hastalıkların mahşerinde kıvrandıran bir beden eşlik etti. Nail, bütün bunların ortasında Nail oldu. Bize verdiklerine ne kadar teşekkür etsek ve varlığıyla ne denli iftihar etsek azdır.